

SULEYMAN DEMIREL
UNIVERSITY

Committed to Excellence

KIMEP UNIVERSITY

LINGUA ЯЗЫК

«ТІЛ МОДЕРНИЗАЦИЯСЫ: УАҚЫТ ТАЛАБЫ»

атты Халықаралық ғылыми-теориялық конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

29-30 мамыр, 2015 ж.

МАТЕРИАЛЫ

Международной научно-теоретической конференции

«МОДЕРНИЗАЦИЯ ЯЗЫКА: ВЫЗОВЫ ВРЕМЕНИ»

29-30 май, 2015 г.

MATERIALS

of the International scientific-theoretical conference

«MODERNIZATION OF LANGUAGE: REQUIREMENT OF TIME»

May 29th and 30th

СОДЕРЖАНИЕ

ПЛЕНАРНОЕ ЗАСЕДАНИЕ

<i>Landis David</i> Modernization of Language Research for Understanding Reading and Writing.....	7
<i>Евграфова С.В.</i> Проблемы освоения и преподавания родного языка в информационном обществе...	11
<i>Якуп Доганай</i> Techniques in teaching vocabulary at beginner level: cognitive lingua-cultural background.....	15

МОДЕРНИЗАЦИЯ ЯЗЫКА: ВНУТРЕННЯЯ СТРУКТУРА

<i>Баймуратова И.А., Махарова Г.С.</i> Ағылшын тіліндегі белгілі артикльдің жұмсальымы және оның қазақ тіліне аударылу тәсілдері.....	20
<i>Базарбаева М.М.</i> Ағылшын тіліндегі этнонимдер жүйесінің қалыптасуы.....	22
<i>Дюсекенева И.М., Исмаилова Г.К., Койлыбаева А.Н., Булекбаева А.Е.</i> Семантическая составляющая кратности в категории аспектуальности.....	25
<i>Махметова Д.М.</i> К пониманию значения слова в научном тексте через пословичные высказывания с лингвистическим отрицанием.....	28
<i>Makhmetova D. M., Apekova R.N., Lugovskaiya E.I.</i> Positive and negative meaning of the concept «pride» in prose and poetry.....	32
<i>Медетбекова П.Т., Естүрганова М.</i> «Мейірім» сөзінің салғастырмалы сипаты.....	36
<i>Мырзашова А.К.</i> Человек во фразеологии: лингвокогнитивный аспект.....	39
<i>Нарынбаева Б.Б.</i> «Еда» во фразеологической картине мира французского и кыргызского языков.....	42
<i>Sayakova B.M.</i> On classification principles of proper names in the economic sphere of modern Kazakhstan	46
<i>Strautman L.E., Gumarova Sh.B., Sabyrbayeva N.K.</i> The function of modal verbs in technical texts.....	49
<i>Strautman L.E., Sayakova B.M.</i> Some misused english words in russian-english translations of scientific texts.....	51
<i>Тастемирова Б.И., Баймуратова Э.С.</i> Ғылыми мәтіннің аудармасына талдау жасау.....	54
<i>Таусоғарова А.Қ.</i> Қонақжайлық, той концептілерінің қазақ ертегілеріндегі көріністері.....	57

АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ БЕЛГІЛІ АРТИКЛЬДІҢ ЖҰМСАЛЫМЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚАЗАҚ ТІЛІНЕ АУДАРЫЛУ ТӘСІЛДЕРІ

Баймуратова И.А., Махарова Г.С., gauhar727@mail.ru
(Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан)

Тірек сөздер: белгілі артикль, белгісіздік артикль, білдіретін мағынасы, айтылым, аударылу, ерекшелігі

Бір тілден екінші тілге тілдік құрылымды аударма жасау аудармашының ана тілін де шет тілін де жетік меңгеруін талап етеді. Ағылшын тілінен қазақ тіліне аударма жасауда қиынға түсетін грамматикалық категорияның бірі болып есептеледі, өйткені қазақ тілінде артикль категориясы жоқ. Сондықтан артикльдің мағыналық жағынан дұрыс аударылуы айтылымдағы ойдың мағынасы қазақ тіліне дәл жеткізуде маңызды зор.

Ағылшын тілінде артикль зат есімнің негізгі көрсеткіші және белгілі, белгісіздікті білдіретін грамматикалық категория. Ағылшын тілінде, жалпы тіл білімінде белгісіздік категория тілді қарым-қатынас жасауда ойдың өзегін анықтау, жаңа мәтінде алдыңғы айтылымдарда аталмаған қандай да бір жаңадан айтылатын ой, нәрсені білдірудің тәсілі деген пікір қалыптасқан. Сондықтан да ағылшын тілі грамматикасында белгісіздік артикльмен тіркесіп келген зат есім сол мәтінде айтылымның мақсатын жаңадан алдыңғы айтылымдарда кездеспеген жаңадан таныстырылатын зат нәрсе ретінде қызмет атқарса, ал белгілі артикльмен бірге тіркесіп келген зат есім айтылымның бастапқы кезеңін білдіру үшін жұмсалады. Бір қатар тіл мамандары белгісіз артикль жана, бұрын таныс емес, айтылымда аталмаған, өзіне назар аудартатын, сол айтылымдағы негізгі ойды іздеу машықтандыратын бір белгі ретінде қарастырылады. Ал белгілі артикль, керісінше, айтылымда жаңа құбылысты, нәрсені білдіре алмайды, демек, коммуникацияның өзегі бола алмайды деген пікір айтады. Ал негізінде, осы кезқарасты құптау немесе құптамау екі ұшты нәрсе және мұнда тұжырым тілдік құбылысты толық білдіре алмауы мүмкін. Мысалы, ағылшын тіліндегі N+V+N тіркесіне құрылымдық талдау жасасак, бұл құрылымдағы бірінші N – зат есім (есімдік) – бастауыш, екінші N баяндауышқа қатысты зат есім. V – дәнекерлеуші етістік. Бұл сөйлемдегі зат есімнің екеуі де коммуникацияның өзегі бола алады. Бұл екі зат есімнің қайсысы сөйлемнің өзегі болу, болмауы қатысты мынадай тұжырым жасауға болады: екінші зат есім саналатын және жекеше түрде келте болса, ол сөйлемнің өзегі бола алады. Көп жағдайда осындай құрылымдағы сөйлемде екінші болып келген зат есім белгісіз артикльмен тіркесіп келеді де, ал бірінші бастауыш қызметін атқарып тұрғы зат есімді белгілі бір топқа жатқызып, оның белгілерін анықтап тұрады.

You are not a robber and I'm not an angel.

Ал екінші тұрған зат есім белгілі артикльмен тіркесіп келсе, онда оның анықтауышы мағынасы сын есімнің күшейтпелі шырайы немесе анықтауыш мағыналы сабақтас сөйлем сияқты немесе жағдаятқа қарай шектеулі болады. Осы келтірілген екі мысалда да белгілі артикль оқшаулау шектеу мағынасында жұмсалып тұр. Бұл мысалдарда белгілі артикль бір топқа жататын затты басқалардан ерекшелігін білдіріп, оны басқасынан ерекшелеп, оқшаулап тұр.

He is the first well dressed philosopher in this history of the thought.

- What is he? - He is just the owner.

Бірінші сөйлемде зат есіммен тіркесіп келген белгісіз артикльдің мағынасын шектеуші анықтауыш ретінде түсіндіруге болады. Екінші мысалда белгілі артикльмен тіркесіп келген зат есім дерлік жағдаятқа байланысты, яғни, сол оқиға болып жатқан жердегі қонақ үйдің иесі екенін білдіріп тұр. Осы келтірілген екі мысалда бірінші белгісіз артикльмен тіркесіп келген зат есім және белгілі артикльмен тіркесіп келген жағдайда сөйлемнің екеуінде де зат есім бұрын таныс емес, яғни алдыңғы айтылымдарда аталмаған жаңа нәрсені білдіріп, коммуникацияның өзегі болып, негізгі ойды білдіріп тұр. Демек, зат есім белгілі артикльмен тіркесіп келіп те, белгісіз артикльмен тіркесіп те коммуникацияның өзегі бола алады деп тұжырым жасауға болады. Осы жоғарыда келтірілген екі мысалда зат есім жалпы түсінікті білдіргенде белгісіз немесе нөлдік артикльмен тіркесіп келетінін көз жеткіземіз. Екі сөйлемде екі зат есім болғандықтан, түсінік те бір нәрсе, зат емес, одан көп. Ал

артикльмен мағынасы жағынан мағынасы жақын тұр. Сондай-ақ мынадай сөйлемдерді де талдау көрсетік.

I rather like that woman.

Talk a lot of nonsense, she's a sport.

Permit me to say you are the sport, madam.

Осы сөйлемдердегі зат есіммен тіркесіп келіп белгілі артикльдің беретін мағынасы тілге тіліне ... *бірі* ... *дай емес* немесе сын есім болып *кәдімгі*, *нағыз* болып аударылады.

Мен мақтанатындарды қатарынан емеспін.

Анау әйел маған кәрі қыз атанатындардай көрініп тұрған жоқ.

Мен қиындыққа бататын адамдардан емеспін.

Осы жоғарыда келтірілген мысалдармен оларды талдау нәтижесін қорытындылай келе белгісіз артикль жөнінде мынадай тұжырым жасауға болады: Зат есіммен тіркесіп келген белгісіз артикль белгісіз артикльмен қатар коммуникацияның өзегі болып, сөйлемде жана ойды, нәрсе білдіре алады. N+V+NI құрылымында қандай артикльмен тіркесіп келгеніне қарамастан коммуникацияның өзегі, негізгі ойды білдіре алады. N+V+NI құрылымындағы белгілі артикль алдында келген зат есім көп мағыналы және мұндай жағдайда ол бір, бірегей немесе жана мағынаны білдіреді. Белгілі артикль осы қарастырылып отырған құрылымда белгісіз артикльмен бір мағынаны білдіреді және қазақ тіліне *сол*, *бұл*, *дәл сол*, *мына* болып аударылады. Белгілі артикль жалпылама жинақтау мағынасын білдірген жағдайда қазақ тіліне ... *бірі*, .. *дай* ... емес немесе сын есім болып аударылады.

1. Гордон Е.М. Употребление артикли в английском языке. - М.1970

2. Левицкая Т.Д. О передаче некоторых значения артиклей в переводе. Ученые записки МГПИИЯ, 1968.

3. Крушельницкая К.Г. Функция артикля в современном немецком языке. Труды Военного института иностранных языков. - № 7. - 1975.

4. Денисенко Ю.Д. Определение логических предикатов и их роль при переводе. Ученые записки МГПИИЯ. - № 6. - М, 1970. - 417 с.

АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ ЭТНОНИМДЕР ЖҮЙЕСІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ

Базарбаева М.М., meru_b@mail.ru
(Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Алматы, Қазақстан)

Трек сөздер: этнолингвистика, этноним, этнонимология

Жалпы тіл білімінде этнолингвистика ғылымының теориялық мәселелерін зерттеу өзекті болып табылады. Этнолингвистика – халықтың этногенезін тұрмыс-салты мен әдеп-ғұрпын, мекені жайып, басқа халықтармен тарихи-мәдени байланысын, күнделікті тұрмысын, материалдық және рухани мәдениетін зерттейтін тіл білімінің саласы [1, 339].

«Этноним» сөзі гректің *ethnos* «халық, халықтық» және *onoma* «атау, есім» сөзінен шыққан және этникалық қауымдастықты білдіреді: ұлттың, халықтың, халқытылықтың, тайпаның және т.б. сәйкесінше, этнономия – этнонимдер жиыны, этнонимика – оларды оқу. Бұл жұмыстың аясында, алайда, этнонимнің Г.Ф. Ковалёв ұсынған бұдан да кең анықтамасы қабылданатын болады, ол бойынша этноним – «...адамдарды ұлттық белгілері бойынша немесе мемлекеттік тиістілігіне байланысты білдіретін кез келген сипатталмайтын (бірсөзді) номинант» [2, 84]. Мұнда этникалық атаудың негізінде тек ұлттық тиістілік қана емес, сонымен қатар территориялық-географиялық фактор да жатқандығын көрсетеді. Бұл анықтама түрлі ұлт өкілдерінің бір мемлекет аумағында өмір сүріп жатқан заманауи этникалық жағдайға жақсырақ сәйкес келеді және ауқымдырақ дәстүрлі талқылауға келеді. Мұндай трактовка зерттелініп отырған материалға қалалардың (*Londoner, Angeleno, Muscovite* және т.б.) лингвистика үшін қызықты, бірақ